

Beszámoló
A perzsa tudományosság kialakulása a klasszikus korban (mesterség és elmélet) című OTKA
pályázatról (2004-2007)

T 047037

Tartalom:

I. A kutatási eredmények összefoglalása:

1. Jeremiás Éva (a, b, c)

2. Szántó Iván

II. A kutatással kapcsolatos előadások, könyv-, könyvfejezetek és tanulmányok felsorolása

I/ 1.

A kutatás tervezésekor abból az általánosan elfogadott tényállásából indultam ki, hogy az iszlámkori Iránban a perzsa nyelvű tudományos tevékenység megjelenése és első eredményei döntően az arab tudományok nyomdokain születtek meg. Ez a felfogás logikusan következett abból, hogy az iszlám első évszázadaiban a tudományos gondolkodás és tevékenység – minden tudományterületen –, arab nyelven folyt. A korábbi kutatási eredmények világosan utaltak azonban arra is, hogy bár az első évszázadokban az arab nyelv kizárólagossága vitathatatlan, a kor tudományainak művelői között nagy számban voltak irániak, döntő többségükben perzsák. A történeti források alapján egyértelműen állítható, hogy a kalifátus birodalmában élő, annak politikai-adminisztratív, valamint tudományos és kulturális köreihez szorosabb-lazább módon kapcsolódó irániak számára elérhetőek voltak a tudományos műhelyek: azok kialakításában, fenntartásában és a tudományos tevékenység folytatásában igen jelentősen közreműködtek. A kutatási irány tehát alapvetően két-irányú volt: egyrészt konkrét forrásokkal foglalkoztunk (a), majd az ezek vizsgálatából adódó tanulságokat az illető tudományterület elméleti kérdéseit tárgyaló forrásokkal szembesítettük (b); és végül mindezeket a részterületi kutatási eredményeket, tanulságokat egy általánosabb perzsa tudománytörténet szélesebb keretébe próbáltuk illeszteni, egy korai iszlámkori perzsa tudománytörténet megírásával (c).

1/a

A beadott munkatervnek megfelelően az első évben az eddigi kutatások során már felhalmozott kéziratos anyag feldolgozása folyt. Ez konkrétan a korai irodalomelmélet (Samsz-i Qajsz, 13. szd. eleje), nyelv (lexikográfia és grammatika: Samsz-i Fakhri unikális kézirata az isztambuli Szulejmánije könyvtárából, 14. szd.), valamint a logika klasszikus, nyomtatott és kéziratos forrásainak feldolgozását jelentette. Ennek eredménye kettős volt: egyrészt terminológiai (nyelvi-irodalmi-logikai) vizsgálatok révén – rímtanokban megfigyelhető szabály-változások alapján – a nyelvi változásra utaló következtetéseket lehetett levonni ill. a nyelvi normáról vallott nézetek változását tetten érni. A nyelvi kérdések (pl. szabály-változások) nem explicite, látható és követhető módon jelentek meg ezekben a forrásokban, azokat a terminológia elemzésével kellett kikövetkeztetni, rekonstruálni. Így például következtetéseket lehetett levonni a perzsa fonológiai ill. szótag-struktúrájának az arabétól eltérő sajátosságainak felismerésére is. Ezeket a korai, nem-nyelvészeti forrásokból nyert nyelvre vonatkozó ismereteket lehetett felhasználni a későbbi, most már kifejezetten a perzsa nyelv leírására készült források feldolgozásához. Ezek, egészen a 18–19. századig, döntően nem-perzsa anyanyelvűektől származtak, vagy egy sajátos vallási kisebbség számára

készültek. Így került feldolgozásra Kamálpásázáde 15. századi, arab nyelven írt grammatikájának leírása után két másik, ennek a kutatásnak a keretében először vizsgált forrás: egy 17. századi, kínai szerző által Kínában perzsául írt grammatika (*Minhâj al-Talab*, H. 1070, ld. bécsi előadás 2007) és egy 19. századi litográfia, a Cambridge University Library régi nyomtatványok gyűjteményéből előkerült, eddig még soha nem vizsgált forrás (*Hormoz Hormozdân: Nâme-ye Mizân-e Pârsi*). Az előbbi forrás kéziratai (3 példány) a pekingi mecset tulajdonában vannak, melyeket ezidáig ismételt erőfeszítéseim ellenére sem sikerült megszerezni, így a szöveget egy iszfaháni nyomtatott kiadás alapján vizsgáltam. Mindkét forrásról angol nyelvű előadás hangzott el (ld. bibliogr.), a „zoroasztrianus” grammatikáról angol nyelvű tanulmányom megjelent (2007). Bár két különböző, keletkezési korát és környezetét tekintve eltérő forrásról van szó, a vizsgálatukból levonható tanulságok a perzsa grammatika-írás történetére jelentősek. A kínai szerző műve a belső-ázsiai muszlim közösség története szempontjából nyújt fontos – eddig csak szórványosan ismert – adatokat (pl. a feldolgozás tárgyául szolgáló perzsa stílus, irodalmi és beszélt nyelvi elemek keveredése, a definíciók minősége, terminológia, a háttérben feltételezhető muszlim filozófiai-logikai iskoláztatás színvonala stb.). Ezekből kiemelem azokat a terminusokat, melyek egy absztrakt morfológiai elemzés meglétére (‘tö’, ‘rag’) utalnak (‘*alâmat*, *nesân*), de átvételük módja, ideje, folyamata jelenleg még sok kérdést vet fel. A „zoroasztrianus” grammatika (*Mizân*) – mely egyidős Iraváni leírásával – sajátos célra készült: a teheráni (?) zoroasztrianus perzsa közösség (vagy annak egyik szektája) számára írt litográfia: jazdagerdi évszámmal, sajátos „kriptikus” terminológiával, számos betéttel az indiai „Ázar-Kajváni” szekta történetére vonatkozóan, az általuk használt (befogadott), részben titkos nyelven írt (és máig megfejtetlen) forrásokra utaló szöveg. A terminológia és a nyelvi leírások (definíciók, elemzések) sajátos szocio-lingvisztikai, vallás-szociológiai aspektusra is utalnak: a terminológia részben „kitalált”, részben a muszlim környezetből átvett terminusok és elemzési eljárások fűzése, mely egy zárt (de talán mégsem tiltott?) vallási közösség számára készült, mely ugyanakkor világosan mutatja a korabeli muszlim környezetbe (nyelvreírás, tudomány, oktatás?) való beágyazódást is. Mindkét forrás feldolgozása az ú.n. „első” perzsa grammatika, az Iraváni-nak tulajdonított *Qavâ'id-i fârszija* tágabb kontextusának megértését szolgálja. Maga Iraváni könyvismertető szövegének (gyakorlatilag kéziratának) számítógépre való vitele, a ligaturák értelmezése, az idézetek azonosítása megtörtént. A szöveg nehezen olvasható marginális bejegyzéseinek, valamint szövegjavításainak olvasata, értelmezése elkészült dr. Fereste Áhangari iráni vendégtanár közreműködésével. A fenti források, valamint a korábbi előtanulmányok (megjelent cikkek) a szöveghez írott újabb kommentárok elkészítését, valamint a terminológia feldolgozását szolgálják. Ezek vizsgálják a látszólag praktikus leírás elméleti forrásait, a muszlim oktatás lehetséges „tudományos” forrásait, a nyelvről, az irodalmi hagyományról alkotott felfogást, az arab grammatika lehetséges forrásait, valamint egyéb forrásokkal való kapcsolatát (nyugati hatás?) stb.

1/b

A konkrét irodalom-elméleti (nyelvészeti vonatkozású) forrás-kutatások, valamint más tudományterületeken (logika, filozófia) szerzett tapasztalatok azonban a kérdések általánosabb vetületét tárgyaló források felé is irányítottak. Itt ismételt hangsúlyoznom kell, hogy perzsa nyelven a muszlim kor első évszázadaiban nincsenek kimondottan elméleti jellegű munkák, az azokra vonatkozó információkat ki kell hámozni egyéb, nyelvészeti, poétikai stb. forrásokból, melyek többnyire praktikus célokat szolgálnak. Az a kutatási eredmény már az eddigiek alapján is körvonalazódik, hogy a sokszor praktikus munkák is tartalmaznak – ha nem is rendszeresen, explicit formában kifejtve – elméleti vonatkozásokat. Irodalomelmélet (prozódia-rímtan) és logika összekapcsolását indokolja maga a perzsa

hagyomány is. Így kezdtem foglalkozni Naszir ad-din Tuszi (1201-1274) munkáival (ő maga is írt egy rímtant), elsősorban – általános elméleti vonatkozásai miatt – Aristoteles *Organonjának* Ibn Siná *Kitáb al-sifá'* alapján készült *Kitáb aszász al-iqtibász* ('A logika elsajátításának alapjai') című átdolgozásával. Erről két előadást tartottam magyar ill. angol nyelven (Budapest, Berlin, ld. bibliogr.). Tuszi átdolgozása, mely az eredeti aristotelesi *Organon* könyveit az alexandriai hagyomány alapján kibővítette egy logikai bevezetővel és hozzáfűzött egy, a retorikáról és poétikáról szóló fejezetet is, ezeknek a tudományoknak az interferenciáját tárgyalja értékes irodalmi és nyelvi jellegű hozzáfűzések kíséretében. Ezek között szerepel a „rég” perzsa verselésre való hivatkozás és részben leírás (*khoszraváni*), mely a préiszlám-kori perzsa verselési technikát hasonlítja össze az újabb, az araboktól átvett és a perzsára adaptált rendszerrel. Ez, az irodalomtörténészek által kevésbé, vagy inkább egyáltalán nem ismert forrás az újperzsa kor vers-technikájának megszületésére, egyéb népek verselési rendszereire, valamint az előzményekre vonatkozóan is számos értékes adalékot őriz. Ugyanakkor arra is enged következtetni, hogy a 13. század eleji Iránban a görög források ismerete még élő volt. Jelenleg nem tudni, hogy ez görög nyelvi ismereteket is magába foglalta-e vagy csak fordítások révén elsajátított másodlagos ismereteket. (Túszí *Organon*-átdolgozásának fejezetcímei (részben) őrzik az eredeti görög kifejezéseket is.) Ezeknek a kutatásoknak összefoglalását adom a következő fejezetben tárgyalt tudománytörténeti összefoglalásban, ld. Jeremiás 2007, pp. 73-79).

1/c

Az előző, 1/b pont alatt tárgyaltam a korábbi konkrét forrás-elemzések alapján a perzsa nyelvre és irodalomelméletre vonatkozó tágabb összefüggéseket vizsgáló kutatásokat. A pályázati periódus alatt, annak betetőzéseként, ennél szélesebb és tágabb összefüggésekbe próbáltuk a kutatásokat helyezni és egy elsőként most vázolt, általános tudománytörténet keretébe beilleszteni. Ez a tudománytörténeti áttekintés az iszlám kor kezdetétől Naszir al-din Tuszi munkásságával záródik (13. sz.), és a humán tudományok mellett kitér mind a racionális tudományokra, mind a tudományok művelésének általánosabb kérdéseire is. Így választ próbál keresni arra a kérdésre, hogy az iráni etnikum milyen szerepet játszott az iszlám-kor első évszázadainak tudományos életében, hogyan segítette ez az iszlám vallásának és az arab nyelvnek az elfogadását az arab hódítással – feltételezhetően – egyáltalán nem szimpatizáló iráni (keleti) területeken. Több kérdés mellett tárgyalja a kelet-iráni (transzoxániai, közép-ázsiai) területeken lévő tudás-központok szerepét az egyes tudományágakban (pl. retorika, lexikográfia, matematika, asztronómia, orvostudomány, stb.).

Köztudott, hogy Iránban az iszlám hódítás első évszázadaitól kezdve intellektuális körökben elterjedt és a tudományos gondolkodást jelentősen és mélyen befolyásolta az arab tudományok ismerete: az a tudományos curriculum részévé vált, melyet csak arab nyelven tudtak elsajátítani. Az ezt megelőző középkori Szászánida-korból összefüggő, megbízható forrás nem maradt fenn, csupán utalások találhatók a szászánida királyi udvar számára végzett fordítói (görög, szír), oktatói ill. tudományos tevékenységről. Ez utóbbi – jelenlegi ismereteink szerint – főként az egyes tudományok praktikus alkalmazható ismereteinek elsajátítását jelentette, például az asztronómiával összefüggő méréseket (ld. a *zídzs* néven híressé vált asztronómiai táblázatokat) és az igen jelentősnek számító orvostani gyakorlatot (Gundisápúr). Az ezekről a tudomány-területekről számot adó eredeti írott források száma azonban csekély, azok filológiailag megbízhatatlanok, és közvetett, fragmentáris ismereteket tartalmaznak. A jelenleg a rendelkezésünkre álló *pahlavi* írású középperzsa szövegek tanúsága megbízhatatlan. Ebből következik, hogy az arab nyelvű tudományosság kialakulása előtti állapot rekonstruálására, esetleg azoknak forrásul szolgáló korábbi tudományos eredményekre, azoknak a kialakuló arab nyelvű tudományos irodalomra tett hatására csak

hipotetikus állításokat lehet tenni. Hozzá kell tenni, hogy ezekről a kérdésekről az eddigi, elsősorban irániak által perzsa vagy idegen nyelven művelt szakirodalom csak nagy általánosságokban és erősen átideologizált-politizált formában beszél. Fő tételük például az 'Abbászida-kor tudományos teljesítményének hanyatlásával feléledő „perzsa reneszánsz” feltételezése. Ezt a jelenlegi kutatás nem igazolta, vagy legalábbis ilyen erős megfogalmazást nem enged meg, bár kétségtelen a keleti területeken élő iráni tudósok kimagasló jelentősége egyes tudományterületeken (pl. matematika, asztronómia stb.). Azonban a perzsa önálló tudományosság kialakulásának körülményei, területei, aspektusai és a perzsára való adaptáció részletei szinte alig ismertek. Így a jelen kutatási periódusban mindkét résztvevő kutatása kétirányú volt: konkrét forrásokkal, azok feldolgozásával foglalkozott, majd megkísérelte az azokból levonható általános tanulságokat egy egységes, általános tudománytörténeti keretbe elhelyezni. Végül soron a két kultúra, a letűnő középperzsa szászánida és a feltörekvő muszlim kultúra egymásra-hatásának kérdéskörét próbálta vizsgálni. Ennek összefoglalása található meg „A perzsák hozzájárulása a tudományok műveléséhez az iszlám korában” című fejezetben, mely magyar nyelven az első ilyen jellegű munka (*Iráni föld – perzsa kultúra*. Jeremiás Éva M. (szerk.). Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2007, pp. 13–106).

Bibliográfia:

Előadások:

- *A perzsa humán tudományok klasszikus gyökerei*. Ókortudományi Társaság, 2004. okt. 15. Harmatta János emlék-ülés.
- *A perzsa kultúra sajátosságai*. ETNOART Klub. 2004. június 7.
- *Rhyme sciences after Shams-i Qays (Shams-i Fakhri and Nasir al-Din Tusi)*. April 28 2005, Uppsala Universitet.
- Nasiraddin Tusi on poetics: ancient and modern verse. *Literarische Stoffe und ihre Gestaltung in mitteliranischer Zeit*. Ehrencolloquium anlässlich des 70. Geburtstages von Prof. Dr. Werner Sundermann. 30.-31. März. 2006. Berlin, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften;
- *Paradigms or rules? The descriptions of the Persian language in the 17th century. Traditions in Persian Literature and Linguistics*, July 5–6, 2007. Departments of Persian Language and Culture, Leiden University, Faculteit der Letteren;
- *Minhâj al-Talab. A Persian Grammar from China (mid 17th century?)*. The 6th European Conference of Iranian Studies, 18–22 September 2007, Wien (megj. alatt);

Könyv, könyvfejezetek, tanulmányok:

(Itt szerepelnek egyéb bibliográfiai tételek is)

- Persian. (francia nyelvű átdolg. vált.) *Iranian languages. III. New Persian, Encyclopaedia of Islam* (2. ed.) *Supplementum*, Brill (megj. alatt);
- Iran. Arabic outside the Arab world. In: *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. Ed. Kees Versteegh. Brill. (megj. alatt);
- *Telegdi Zsigmond Opera Omnia*. Vol. I–II. Ed., preface by Éva M. Jeremiás. The Avicenna Institute of Middle Eastern Studies, Piliscsaba – Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006; xxiv, 712, xxii, 458 pp.
- Zsigmond Telegdi. In: *Acta Linguistica Scient. Acad. Hung.*, 55/1 (2008) pp. 1-20;

- Hormoz Hormozdân's *Nâme-ye Mizân-e Pârsi* (A Grammar written for „Zoroastrians”). Proceedings of the 5th Conference of Iranian Studies. Vol. II. Ed. A. Panaino, A. Piras. Milano: Mimesis, 2006, pp. 371-387.
- Jeremiás Éva M. (szerk.): *Iráni föld – perzsa kultúra*. Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2007.
- Jeremiás Éva M.: A perzsák hozzájárulása a tudományok műveléséhez az iszlám korában. In: *Iráni föld – perzsa kultúra*. Szerk. Jeremiás Éva M. Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2007, pp. 13–106;
- Jeremiás Éva M.: A perzsa nyelv. In: *Iráni föld – perzsa kultúra*. Jeremiás Éva M. (szerk.). Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2007, pp. 367–407;

I/ 2

Szántó Iván PhD hallgató (művészettörténet, perzsa festészet) kutatási eredményeinek összefoglalása:

2003-ban megkezdett munkámban a perzsa esztétikai gondolkodás és művészet történetét vizsgáltam, különböző forrástípusok, illetve mindenek előtt konkrét műalkotások segítségével. E kutatás szerteágazó tevékenységi köröket érintett, a külső terepmunkától kezdve a múzeumi adatfeldolgozáson át a forrásfeldolgozásig, és az eredmények összefoglalásáig. Első lépésben összeállítottam a perzsa esztétikatörténet alapvető műveinek (Khvándamir, Dusz-Mohammad Haravi, Szádeqi Beg Afsár) gyűjteményét, amelyből feltárható a muszlim-kori művészeti terminológia és munkaszervezet.

A munka későbbi szakasza során fényképes és grafikus adatbázis (alaprajzok), perzsa művészeti szöveggyűjtemény jött létre, továbbá több előadás és publikáció valósult meg, amelyek közül 2007-ben publikáltam összefoglaló jellegű tanulmányt *A perzsa művészet története* címmel (in: Jeremiás Éva szerk.: *Iráni föld – perzsa kultúra*, pp. 263–336, 137 színes illusztráció, 50 ábra, ld. bibliogr.). E munka a téma első átfogó bemutatása magyar nyelven. Szándéka azonban nemcsak e hiány pótlása, hanem ugyanakkor a külföldi, nemzetközi tudományos eredményekkel való együtt-haladás is.

Ez komplex látásmódra készítetett. Egyszerre igyekeztem a szélesebb közönség számára informatív és befogadható áttekintést adni, ugyanakkor olyan feltáratlan, kutatatlan jelenségekről is beszámolni, amelyek a szakma számára is újdonságként jelenhetnek meg. A tágabb olvasói réteget szem előtt tartva a művészettörténeti munka összefoglalja a *teljes* iráni művészetet, pontosabban annak Kr. e. 5000 és Kr. u. 1900 közötti, igen tekintélyes szakaszát. Ez a tágan megszabott keret tovább bővül azáltal, hogy a lehető legteljesebb műfaji spektrumot kívánja felölelni: a fegyverművességet és a numizmatikát leszámítva valamennyi fontos képzőművészeti ágat, illetve az építészetet. A legújabb nemzetközi szakirodalomban ilyen típusú művet nem találunk, a régebbiek közül André Godard *L'Art de l'Iran* (Paris, 1962) című műve és a *Cambridge History of Iran* művészeti fejezeteinek összessége képvisel hasonló felfogást, igaz, műfajukból fakadóan mindkettő lényegesen nagyobb terjedelemben. Annak, hogy magyar nyelven mégis az enciklopédikus szemléletre volt szükség, az a magyarázata, hogy szakirodalmunkból a perzsa művészetnek úgyszólván valamennyi aspektusa hiányzik, miközben nyugati nyelveken már az egyes részproblémáknak is több kiállítást és monográfiákat szenteltek.

Jelen munkát magam is ilyen részeredmények közlésével igyekeztem gazdagabbá tenni. Ha lehetett, az egyes jelenségeket és folyamatokat nem a legismertebb, legtöbbször idézett műveken keresztül mutattam be, hanem több alkalommal kevésbé ismert, publikálatlan, de az ismert alkotásokkal egyenrangú emlékek segítségével (pl. Andzsadán: Sáh Qalender-

síremlék, Sáh Gharib-síremlék; Bárádzsin, Tárom: mauzóleumok). A tanulmányban ezért számos eddig közöletlen épület és műalkotás fizikai paraméterei, kormeghatározása, képe, alaprajza, stb., található, amelyek mind egy-egy újabb kutatás kiindulópontjai lehetnek. Az egyes korszakok (bronzkori, akhaimenida-kori, szeleukida-kori, stb. művészet) önálló vonásai mellett a fejezetek mindig előre- és visszautalnak a korszakokon átívelő közös jegyekre.

Talán a 2004-es és 2005-ös iráni terepbejárásoknál is fontosabb a Magyarországon található emléktárgy feldolgozása és bekapcsolása a kutatásba. Ez a munka még nem fejeződött be, de számos igen jelentős – eddig ismeretlen – mű azonosítása és publikációja már megtörtént. Az eredmények a fenti publikációban, és az elmúlt évek előadásaiban, tanulmányaiban kaptak nyilvánosságot. Kétségtávol a pályázati kutatás egyik legfontosabb – menet közben tett – felismerése volt, hogy Magyarországon a nemzetközi gyűjteményekkel egyenrangú tárgyvagyontalálható, amely bizonyos korszakokat tekintve elég súlyú ahhoz, hogy az adott korszakot csak arra támaszkodva szemléltesse. A pályázati kutatómunka lehetővé tette, hogy a legkiemelkedőbb tárgyakat rangos nemzetközi tudományos fórumokon (*5th/6th European Congress of Iranian Studies*, *13th International Congress of Turkish Art*, *International Congress on Sultan Muhammad - Painter of the Tabriz School*, *3. Colloquium der Ernst-Herzfeld-Gesellschaft*, stb.) mutassam be a szakma képviselőinek. Így vált az utóbbi években egyre ismertebbé a korábban még Magyarországon is publikálatlan, ritka *Iszkandarnáma*-kézirata, az egyedülálló ún. Esterházy-kárpit, és az utóbbi időkben feltárt, igen jelentős magyarországi perzsa kerámiaanyag.

A pályázat keretében megvalósult eredmények évek szerinti felsorolása:

2004:

a) előadások/publikációk:

Islamic Art and Architecture on the European Peripheries, Freie Universität Berlin, Institut für Turkologie, Szeptember, 2004

b)

szakmai utak:

-Irán

-forrásirodalom összegyűjtése az iráni esztétikatörténet-művészettörténet tárgykörében (pl. M. Bayani: *Ahval va Athar-i Khushnvisan*, Tihra, 1966; N. M. Haravi: *Kitabarayi dar Tamaddun-i Islami*, Mashad, 1992; M. A. Karimzade: *Ahval va Athar-i Naqqashan-i Qadim-i Iran*, I-II-III, London, n. d.)

-fotóadatbázis létrehozása a készülő művészettörténeti összefoglalóhoz (Khorászán, Gílán, Golestán tartományok)

2005

a) előadások/publikációk:

Benczúr Gyula arcképe Teheránban (2005. január 13., Piliscsaba, Avicenna KKKI);

Benczur Gyula teheráni arcképe. In: *Művészettörténeti Értesítő*, 2005, 1-4;

Painterly Extractions: The Origin and Dissemination of the Tabriz Vocabulary,

Collection of Papers read at the International Congress on Sultan Muhammad, May, 2005, Tehran-Tabriz (in press);

I. Tahmásp-kárpit eredetisége: egy mestermű két nézőpontból/The Genuineness of the Tahmasb Appliqué: a masterpiece seen from two viewpoints (Eötvös Konferencia 2005), Budapest: Magyar Ösztöndíj Bizottság – Magyar Tudományos Akadémia, május 2005, 41-46;

Hagyományrétegződés a korai szafavida művészetben, ELTE Orientalista Nap, 2005, december 19.);

b) külföldi tanulmányutak a pályázat támogatásával:

- *Irán* (partnerintézmény: Kulturális és Iszlám Kapcsolatok Intézete, Teherán), 2005. január 27. – március 26: A még Magyarországon megadott igények alapján, az alábbi intézményekben folytatott konzultációkat és kutatásokat:

1. Művészeti Egyetem (Dánegsáh-e Honar);
2. Iráni Kulturális Örökségvédelmi Szervezet (Százmán-e Mirász-Farhangi-je Kesvar)
3. Iráni Nemzeti Múzeum (Muze-je Melli-je Irán)
4. Rezá-'Abbászi Múzeum (Muze-je Reza-'Abbászi)
5. Iráni Szőnyegmúzeum (Muzé-je Fársz-e Irán)
6. Iráni Kortárs Művészeti Múzeum (Muze-je Honarhá-je Moasszer-e Irán).

A fentieken kívül SZ. I. más intézetekbe is eljutott, pl: Goleisztán-palota Könyvtár (kutatás: *Moraqqa-je Golsan* című timurida-szafavida album festményei), Malek Nemzeti Könyvtár és Múzeum (kutatás: Kemál al-Molk olajképei); fotóadatbázis létrehozása a készülő művészettörténeti összefoglaláshoz (Markazi, Iszfahán, Kelet-Azerbajdzsán tartományok).

- *Katar* (partnerintézmény: Kulturális, Művészeti és Örökségvédelmi Tanács, Doha), 2005., március 27-31.

- *Azerbajdzsán* (partnerintézmény: Azerbajdzsáni Tudományos Akadémia Nizámi Irodalomtudományi Intézete, Baku), 2005. április 18-24.

- *Irán* (partnerintézmény: Iráni Művészeti Akadémia, Teherán), 2005. május 5-12 (ld. 2005. a).

- *Nagy-Britannia* (partnerintézmény: School of Oriental and African Studies), 2005, november 7-13.

2006

a) előadások/publikációk:

Originalnoszty tkanyi Tahmaszpa I-ogo: hudozsesztvennoje szokrovise sz dvuh tocssek zrenyija/I. Taxmasib parçasının orijinallığı: badii əsər iki nəzər nöqtəsindən, İncəsənət və mədəniyyətin problemləri XVIII buraxılış. Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Memarlıq və İncəsənət İnstitutu, 2006, pp. 178-187;

Furnishing the Chehel Sotun: Some Eastern-European Connections, Collection of Papers read at the International Congress on the Isfahan School, December 10-14, 2006, Tehran-Isfahan (in press);

b) külföldi tanulmányutak:

-**Párizs** (Bibliothèque nationale; nem pályázati keretből)
A legkorábbi *Iskandarnāma*-illusztrációk

-**Párizs** (Institut du monde arabe)
Perzsa kerámiakutatás

-**Isztambul** (Török és Iszlám Művészeti Múzeum és Könyvtár, Isztambuli Egyetemi Könyvtár)

-**Ankara** (Hacettepe Egyetem)
Illusztrált *Iskandarnāma*-kéziratok kutatása

2007

a) előadások/publikációk:

Monumental Art East of the Baroque, Die Darstellung von Herrschaft und Repräsentation in der islamischen Kunst – Kolloquium der Ernst-Herzfeld-Gesellschaft zur Erforschung der islamischen Kunst und Archäologie, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 6. – 8. Juli, 2007, Wien (in press)

An Illustrated Iskendername of Ahmedi in the Hungarian Academy of Sciences, Thirteenth International Congress of Turkish Art, Hungarian National Museum. 3-8 September, 2007, Budapest (in press);

Persian Ceramics and Tiles in Hungary, Sixth European Congress of Iranian Studies. Societas Iranologica Europaea, 17-22 September, 2007, Vienna (in press);

Egy azerbajdzsáni motívum az Esterházy-kárpiton, Azerbajdzsán-Magyarország: kultúrák párbeszéde, MTA Néprajzi Intézet, 2007. november 6-8, Budapest (in press);

A perzsa művészet története. In: *Iráni föld – perzsa kultúra*. Szerk. Jeremiás Éva M. Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaba, 2007, pp. 263–336, 137 színes illusztráció, 50 fekete-fehér kép és vonalas szövegek közötti ábra.

b) múzeumi kutatómunka:

Korai perzsa művészeti emlékek azonosítása, rendszerezése, rendezése:

-Pécs, Janus Pannonius Múzeum, 2007. augusztus

-Budapest, Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, 2007. szeptember

-Budapest, Iparművészeti Múzeum, 2007. november-december (kapcsolódó publikáció: *Ónmázás kerámia a Közel-Keleten*, fejezet a *Beatrix hozománya: Az itáliai majolikaművészet és Mátyás király udvara* című katalógusban, Budapest, 2008)

A pályázathoz kapcsolódott még az alábbi előadás a 2008-as évből:

15-16. századi Iszkendernáme-kéziratok ikonográfiai kérdései, Török művészet Magyarországon, Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, Iparművészeti Múzeum, 2008. február 4, Budapest.